

DRIE STELLINGEN

Ter gelegenheid van het afscheid van Louk Box als rector van het Institute of Social Studies organiseerden we een debat over kennis en ontwikkeling. Een panel discussieerde over stellingen. Voor en na het debat werd gestemd door alle aanwezigen. De eerste stelling luidde: 'Toekomstig ontwikkelingsbeleid vereist geen nieuw onderzoek. Volstaan kan worden met de toepassing van bevindingen van eerder verricht onderzoek'. De overgrote meerderheid was het er niet mee eens. Panellid Bert Koenders zei zich niet te verwonderen: de meeste aanwezigen waren onderzoekers of hadden uit anderen hoofde een belang bij onderzoek en de financiering daarvan. Maar het panel was eensgezind: nieuw en voortgezet onderzoek is essentieel, en aan de bezuinigingen van het laatste decennium moet een eind komen.

Inderdaad: zonder onderzoek geen beleid. Maar de stelling heeft een andere kant. Onderzoekers en beleidsmakers hebben een verschillend belang bij onderzoek. Onderzoekers leven ervan en politici kunnen er falend beleid mee vermijden. Maar politici kunnen zich er ook achter verschuilen. Een beroep op de noodzaak van nieuw onderzoek, alvorens beleid aan te passen, kan te ver gaan. Het klimaatonderzoek is daarvan een goed voorbeeld. Voortdurend wordt twijfel gezaaid, ook door politici, aan de bevindingen van klimaatwetenschappers. Klimatsceptici hebben daar belang bij: zij kunnen het beleid voortzetten alsof er niets aan de hand is. Veranderingen zijn niet nodig, zo wordt gesteld, zolang niet volstrekt zeker is dat klimaatverslechtering voortvloeit uit menselijk handelen. Nog een voorbeeld. Tientallen jaren lang is armoedeonderzoek gepleegd. Dat heeft geleid tot steeds meer inzicht in processen die armoede veroorzaken en bestendigen. Dat de armoede de wereld niet uit is, wekt geen verwondering. Maar dat het beleid zo weinig is veranderd, wel. Op beide terreinen is intensief verder onderzoek geboden, maar het is evenzeer nodig om te werken met wat al bekend is op basis van eerder onderzoek.

Waarop dient het onderzoek zich te richten? De tweede stelling luidde: 'Algemene modellen werken niet. Iedere ontwikkelingssituatie is uniek. Ontwikkelingsprocessen zijn landenspecifiek.' Dat vraagt om locatiespecifiek onderzoek, meer dan modellenbouw. Panellid Farah Karimi verwoordde het onomwonden: algemene theorieën versluieren de dagelijkse werkelijkheid. De meeste aanwezigen waren het met haar eens. Terecht: hoe meer men leert over ontwikkelingsprocessen, hoe meer men onder de indruk komt van het specifieke karakter van elk afzonderlijk land en elke afzonderlijke regio of dorp. Algemene theorieën en modellen hebben slechts een beperkte geldigheid, zeker als aanknopingspunt voor interventies in een proces. Maar ook hier is een andere kant: soms ziet men door de bomen het bos niet meer. Specifieke situaties moeten niet alleen gekend worden, maar ook begrepen. Dat kan vaak beter in het licht van een algemene theorie. Daarom verdienen beide vormen van onderzoek te worden gestimuleerd.

Welke invalshoek moet worden gekozen? Daarover ging de derde stelling: 'De economische wetenschap heeft gefaald ontwikkelingsprocessen te verklaren. Zij zal altijd falen. Toekomstig onderzoek moet worden toegespitst op sociale, politieke en culturele dimensies van ontwikkeling.' Daarover waren de meningen verdeeld. Zij die het met de stelling eens zijn, bevinden zich in het gezelschap van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), die in haar recente studie over de ontwikkelingshulp de vloer heeft aangeveegd met de ontwikkelingseconomie, door haar beschreven als een vakgebied vol abrupte paradigmawisselingen, op zoek naar simpele schema's, modieuze stokpaardjes en universeel geldige beleidsrecepten. Het resultaat hiervan is ontwikkelingsbeleid als een extreme variant van *social engineering*: 'nergens waren de ambities groter, de theorieën beperkter en de morele retoriek dwingender', schrijft de WRR.

Economen past bescheidenheid. De financieel-economische crisis heeft economische theorieën ontmaskerd. De gehanteerde modellen waren zo abstract, dat zij leidden tot pervers marktgedrag. Maar geldt dat ook voor de ontwikkelingseconomie? Daarin is steeds meer aandacht gegeven aan instituties en imperfecte markten. Dat resulteerde in beter zicht op politieke, sociale en culturele dimensies van maatschappelijke processen en dus tot meer interdisciplinair onderzoek.

Het tekortschieten van de modellen is niet inherent aan de economische wetenschap als zodanig. Panellid Patricia Ashley, die momenteel de Prins Claus Leerstoel bekleedt, pleitte voor *political economy*, een tak van economische wetenschap met een breed zicht op de werkelijkheid. Ook de laatste stelling heeft een andere kant: als iets tekortschiet, moet men zich er niet van afwenden, doch het onderzoek juist richten op verbetering ervan.

JAN PRONK

Economen past bescheidenheid, maar geldt dat ook voor ontwikkelings-economen?

Jan Pronk was minister voor Ontwikkelings-samenwerking in de kabinetten Den Uyl (1973-'77), Lubbers III (1989-'94) en Kok I (1994-'98). Van 2004 tot 2006 was hij speciaal VN-gezant in Soedan. Momenteel is hij hoogleraar aan het Institute of Social Studies in Den Haag.